

Источники и литература

1. Амброз А.К. Фибулы юга Европейской части СССР II в. до н.э. – IV в. н.э. // САИ. – Вып.Д1-30. – М., 1966.
2. Гороховский Е.Л., Гопкало О.В. Фибулы VII группы О. Альмгрена в ареале черняховской культуры // Археология давніх слов'ян. – К., 2004.
3. Калитинский А.П. О некоторых формах фибулы из Южной России // Seminarium Kondakovianum. – Vol.I. – Prague, 1927.
4. Косяненко В.М. Бронзовые фибулы из некрополя Кобякова городища // СА. – 1987. – №2.
5. Фурманська А.І. Фібули з розкопок Ольвії // Археологія. – 1953. – Т.VIII.
6. Храпунов И.Н., Масыкин В.В. Могила с двумя подбоями III в. н.э. из некрополя Дружное в Крыму // РА. – 1998. – №4.
7. Almgren O. Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen. – Stockholm, 1897.
8. Montelius O. Den nordiska jernalderns kronologi // Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift. – 1896. – Т.IX.

Осташук В.І.**ВІДОБРАЖЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ РУМУНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В ОФІЦІЙНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ М. ОДЕСИ 1941 – 1944 рр.**

Всі процеси, які відбуваються в політиці, культурі, економіці і загалом в житті відбиваються на сторінках періодичних видань.

Виходячи з цього метою статті є розглянути періодичні видання Одеси, та проаналізувати відображення політики румунської адміністрації в галузі освіти.

Основним завданням стало на основі періодичних видань окреслити напрямки, суть, принципи румунської моделі держаної політики стосовно освітніх процесів Одеси в період окупації.

Серед дослідників, які в тій чи іншій мірі торкалися згадуваних проблем, треба зазначити американського історика А.Далліна, українських істориків Щетнікова В. та Михайлуцу М.[1]. Але окремого дослідження з цієї проблематики не було. Тому для з'ясування окресленої проблеми ми звернулися до періодичної преси, яка виходила у 1941 – 1944 рр. в Одесі. .

Відродження преси в Трансністрії було важливим досягненням пропаганди. Люди відчули ненадійність, коли перестали отримувати газети, це приводило до ускладнень в установленні порядку. Румунська ідеологічна система виходила з позицій, що радянська ідеологія сформувала певний тип ментальності, який слід було зламати. Велика роль в цьому процесі відводилась ЗМІ.

На початку серпня 1941 року румуни почали публікацію альманаху під назвою “Трансністрія” раз на тиждень він друкувався в Бухаресті і був написаний румунською мовою. В основному, складався з офіційних матеріалів і декретів. Почали з'являтися ранкові і вечірні газети, але вони були короточасні через брак фінансування.

Газети, всі форми публікацій, радіо і сама цензура були під надзором директорату культури (пізніше пропаганди), під керівництвом соціолога Трояна Херсені. Згідно декрету Антонеску від 19 серпня 1941 року газети не могли друкувати критику румун чи німців, а повинні були вести антирадянську і антисемітську лінію, все це було під наглядом цензури, у випадку відходу від цієї лінії газету штрафували.

Першою газетою, яка з'явилася мало не з перших днів окупації була “Одеська газета”. Вона видавалася з 17 жовтня 1941 до 4 березня 1944 років. В цілому вона була і залишалася виразником ідей Одеської примарії. Це була найсуворіша з газет за змістом, тому що друкувала тексти правил і декретів. Видавалася “Одеська газета” паном Думітраску, вчителем молдавської і російської мов. Вона цитувалася навіть німецькою пресою. Саме вона найбільш повно повідомляла про відкриття шкіл, гімназій, ліцеїв, діяльність вищих навчальних закладів. Вже 28 жовтня “Одеська газета” повідомляла, що міський муніципалітет прийняв делегацію професорів вищих навчальних закладів, які запевнили Генерального секретаря міського Муніципалітету пана Видрашку в їх співпраці.

Були порушені питання про відновлення діяльності вищих та середніх навчальних закладів міста. Це стало компетенцією департаменту Управління Губернатора Трансністрії [2].

28 листопада в “Одеській газеті” освітлювалося засідання Шкільної Комісії за участю представника Міністерства Народної Провіти, який прибув з Бухаресту.

Саме це періодичне видання надає нам змогу уявити загальну картину системи освіти часів румунської окупації. Отже, за румунською системою навчання середня освіта мала 3 ступені: I ступінь – початкова школа (“школа примар”), II рівень – гімназія, III рівень – ліцеї

Гімназії та ліцеї частіше всього представлені в одному учбовому закладі, яке носило назву ліцей[3].

Початкова школа або школа “примар”, охоплювала дітей у віці від 7 до 14 років і була семирічною школою, її відвідування обов'язковим. Але треба відмітити, що в той час, коли перші чотири класи відвідували абсолютно всі діти Трансністрії, в наступних чотирьох не всі вчилися. Частина дітей, які закінчили чотири класи, вступали в перший клас ліцею чи інших шкіл, а інша частина, особливо в селі, уходила працювати. Необхідно зазначити, що початкова школа займала особливе становище. Без свідоцтва про закінчення 4-х класів початкової школи неможливо було вступити в перший клас ліцею, навіть вступаючи до

ВНЗ необхідно було пред'явити це свідоцтво[4].

Основний тип середнього навчального закладу – ліцей. Він мав 8 класів, причому міг існувати і у складі всіх восьми класів – повний ліцей і у складі тільки перших чотирьох чи тільки старших чотирьох. Навчання в ліцеї і взагалі середня освіта не була обов'язковою. За навчання в ліцеях вносилися плата, але, як правило, 40% учнів звільнялися від внеску.

Учні, які закінчили 4 класи початкової школи і бажали вступити в ліцей, складали вступні іспити, внаслідок чого до середнього навчального закладу вступали більш здібні та краще підготовлені[5]. Ті, хто не проходили випробування, вступали до V класу семирічки, яка, як правило, мала той чи інший професійний напрямок. Перші чотири класи ліцею були теоретичними: у старших додавався практичний напрямок. У зв'язку з цим перехід з IV класу ліцею до V класу супроводжувався розширеним іспитом, який давав можливість знову провести відбір учнів і пропустити до старших класів тільки найкраще підготовлених до подальшого навчання.

Закінчення восьмикласного ліцею досягалося в результаті успішного складання іспиту з курсу всього ліцею. Екзаменаційна комісія складалася з викладачів відповідних дисциплін під головуванням професора одного з університетів країни. Всі предмети складалися письмово і усно. Цей екзамен називався бакалавратом (за радянською освітою – випускний іспит). Однак, щоб потрапити до ВНЗ, юнак чи дівчина складали вступні іспити.

Таким чином, румунський вищий навчальний заклад у результаті трикратної селекції мав отримати від середньої школи дійсно доброякісний «матеріал», підготовлений до свідомого сприйняття дисциплін, які там викладалися.

Порівняно з «Одесской газетой», «Молва» була більш професійною газетою у західно-європейських традиціях, з технічними, а не політичними стандартами. Тоді як «Одесская газета» спонсорувалася Приморією, «Молва» спиралася на Губернаторське правління. Інтерес до неї був постійно високим порівняно з іншими газетами Трансністрії. Певною мірою це було пов'язано з особою редактора. Її редактор М.Н.Белковський, був російським журналістом, до 1917 р. працював в «Новом времени» в Санкт-Петербурзі і був відправлений на заслання до Бессарабії. Професійні знання і офіційні зв'язки допомогли йому запустити в справу «Молву»[6]. З 1 грудня 1942 року по 8 квітня 1944 року вона виходила щоденно. «Молва» містила політичні новини, літературні оповідання, редакційні замітки, офіційні оголошення, репортажі про злочинність. Люди, які читали її регулярно стверджували, що в цілому вона була цікавою і гарною, за виключенням антисемітизму. Навіть зустрілася стаття про молодого викладача сільськогосподарського інституту, російського вченого, якого високо цінили при Радах.

Штат газети включав, як дорадянських так і радянських журналістів. Наприклад, Анатолій Масленников, в минулому член Комуністичної партії, трирадянський драматург, займався написанням п'єс для колгоспних театрів. Він почав писати довгу серію фельєтонів, налаштованих проти євреїв. З його ім'ям пов'язаний інцидент в штаті «Молва»: співробітники почали протестувати проти означеної тематики. Проте редактор Белковський, погоджуючись, що статті були огидні і брудні, не вживав ніяких заходів для припинення таких публікацій.

В контексті освітньої політики «Молва» писала про діяльності Одеського університету, народного університету, консерваторії, про засилля євреїв в вищих навчальних закладах, багато уваги приділялося духовній освіті. Так активну роль у стимулюванні громадської думки про відкриття духовної семінарії зіграло це періодичне видання. Газета «Молва» починаючи з 3 грудня 1942 року вперше підняла це питання, а наприкінці місяця вона ж стверджувала «У середніх числах січня (тобто 1943 р.) в Одесі буде відкрито духовну семінарію з місіонерським дворічним курсом навчання».

На посаду ректора семінарії передбачалося призначити протоієрея Михаїла (Гросу). З 1 січня оголошувався набір на 100 вакантних місць. Правом вступу до семінарії користувалися особи, які мали середню освіту (10 класів), а також дякони, псаломщики та шкільні вчителі, які мали досвід практичної роботи. Всім семінаристам пропонувалося користуватися безкоштовним житлом (гуртожитком), харчуванням та навчанням [7].

Цікаво, що Масленников був не єдиним «зрадником» комуністів. Третя одеська газета «Одеса» мала в штаті комсомольського активіста – Ждановича[8].

«Одеса», на відміну двох інших газет, була типом «жовтої» або так званої «бульварної преси». Спочатку вона була щотижневиком, а з травня 1942 р. по 3 листопада 1943 року виходила щоденно. Вона спеціалізувалася на місцевих вбивствах і розповідях про звалтування – типовий сенсаціоналізм неполітичного сорту; страшні фотокартки і «брудні» викриття радянських злочинів. Читалася газета перш за все бідняками – її популярність була найвищою у робітничих кварталах Одеси. «Одеса» також приділяла певну увагу питанням освіти. Газета розповідала про відкриття навчальних закладів і правила вступу. Протоієрей Харгел Георгій, у статті «Злочини» в газеті «Одеса» писав, що при вступі екзаменував ученицю, «яка цікавилася всім чим хочете, та тільки не вченням Христа»[9]. Майже в кожному номері газети підкреслювалося значимість релігійного виховання молоді.

«Одеса» була значним симптомом часу. А.Даллін розглядає її як вираження загального бажання «нормальності» «за людські інтереси» і «за дрібно-буржуазне» задоволення [10].

Три вищезгаданих періодичних видання («Одесская газета», «Одесса» та «Молва») були ранковими .

Крім ранкових газет розповсюджувалися і інші газети, хоча звичайно вони «жили» мало часу. Деякі були вечірніми, але провалилися, частково на це вплинула комендантська година, яка впливала на продаж.

Під час румунської окупації друкувалися журнали, зокрема «Колокол», «Наши дни»; «Мир», дитячий журнал «Детский листок», гумористичні газети («Смех и Юмор») і технічний журнал. Головна їхня про-

блематика – пропаганда проти більшовиків; обвинувачення комісарів; описання таборів або другосортні “творчі” і часто “сентиментальні” описи в журналах таких, як “Белая лилия”.

Як бачимо в період румунської окупації в Одесі було три основні газети, які найбільш повно репрезентували на своїх сторінках рубрики присвячені освітнім процесам, регулярно поміщали статті про відкриття та діяльність навчальних закладів. Це – «Одесская газета», «Одесса» та «Молва».

Джерела та література

1. Odessa, 1941–1944: a Case Study of Soviet Territory Under Foreign Rule. – Santa Monica, 1957.– 296 p.; Щетников В.П. Одесский университет:1941–1944 годы (по материалам оккупационной прессы)//Записки історичного факультету.–Одеса.–1999.– Вип.9.–с.266–271; Михайлуца М. Християнізація по-румунськи в Транснїстрії (на матеріалах преси 1942 – 1943 рр.) //Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Львів: Логос, 2004. – С. 377 – 381.
2. Одесская газета.– 1941.– 29 октября.
3. Там само.– 1942.– 5 февраля.
4. Одесская газета. –27 августа.
5. Там само. –1943. –12 мая.
6. Dallin A. Вказ. праця – 56 р.
7. Молва. – 1942. – 30 дек.
8. Там само.
9. Там само. – 58 р.
10. Одесса. – 1942.– 25 августа.

Прохорова Т.А.

АНАТОЛИЙ НИКОЛАЕВИЧ ДЕМИДОВ И ЕГО «ПУТЕШЕСТВИЕ В ЮЖНУЮ РОССИЮ И КРЫМ»...

Историческое прошлое Крыма наполнено многообразными событиями, примечательными датами и, конечно, именами. Среди них – имя Анатолия Николаевича Демидова – представителя знаменитого в России рода Демидовых, путешественника, исследователя Южной России и Крыма. Такие качества, как напористость и энергичность, составляют основу его характера – страстного и безудержного ко всему новому и неизведанному. Именно это в сочетании с амбициозностью и целеустремленностью выгодно отличают его из общего числа путешественников, посетивших наш полуостров в I половине XIX ст.

Демидовы – род уральских горнозаводчиков. Интерес к ним и, соответственно, к их выдающемуся вкладу в историю отечественного промышленного предпринимательства мы видим уже в исторической литературе XVIII в. (в сочинениях И.И. Веймарна, В.И. Геннина, И.И. Голикова, В.И. Крамаренкова). Более полные сведения о роде Демидовых содержатся в монографических работах XIX в. (Г.И. Спасского, К.Д. Головщикова, В.В.Огаркова), энциклопедических словарях Плюшара, Брокгауза и Эфрона, Русском биографическом словаре. Особенно ценна книга секретаря Демидовского юридического лицея К.Д. Головщикова «Род дворян Демидовых» (Ярославль, 1881), обобщившая собранные к тому времени материалы.

О Демидовых писали и в советское время, в основном те исследователи, которые занимались историей отечественной металлургической промышленности (Е.И. Заозерская, Б.Б. Кафенгауз, Д.А. Каминцев, П.Г. Любомиров, Н.И. Павленко, А.А. Преображенский). Наиболее ценными является для нас монографии и статьи И.Н. Юркина, в частности книга «Демидовы: Ученые, инженеры, организаторы науки и промышленности» (М., 2001). В ней подробно излагается история рода, большое внимание уделяется тем его представителям, которые сыграли особую роль в развитии техники, науки, образования. Среди прочих автор ставит перед собой задачу выявить роль Демидовых-ученых в генезисе российской элиты [12, с. 10].

Главным героем нашего обозрения является Анатолий Николаевич Демидов, сведения о жизни и деятельности которого и в источниках, и в исследовательской литературе весьма скупы. Возможно, недостаточное внимание к его фигуре объясняется тем, что она меркнет на фоне таких посетивших и описавших Крым в конце XVIII – начале XIX в. исследователей, какими были, например, В. Зуев, П.С. Паллас. Демидов же не оставил значительных по объему трудов, не сделал выдающихся открытий, да и работал он не самостоятельно, а с группой ученых. Сказалось и то, что всем хорошо известная его фамилия говорила сама за себя, а краткие сведения об Анатолии Николаевиче при необходимости можно найти в энциклопедиях и энциклопедических словарях. Нередко эти сведения переключивались в специальные работы, включая те, что публиковались в крымоведческих изданиях. Самым ярким примером сегодня являются опубликованные материалы докладов и научных статей международной конференции «Пилигримы Крыма», собравшей ряд ценных сведений о путешествиях по Крыму и путешественниках в Крыму [5, с. 96].

В общем списке вояжеров Демидов занимает отнюдь не последнее место, будучи не только путешественником, исследователем, но и владельцем имения на полуострове. Наиболее ценны для нас работы И.Н. Юркина, на основе надежных источников исследовавшего многие вопросы, связанные и с историей рода Демидовых, и конкретно с жизнью и деятельностью одного из лучших его представителей – А.Н. Демидова.

Анатолий Николаевич Демидов жил в те времена, когда увлечение науками светского общества замет-